

Türkiye’deki Kadın Yoksulluğunun OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Analizi

Comparative Analysis of Female Poverty in Turkey with OECD Countries

Ph.D. Candidate Ezgi Demiral (Doğuş University, Turkey)

Abstract

The significant a reason of female poverty is that in general, women aren't considered to be in the labour market. Women that are in the labour market either in lower status from men or perform informal jobs or get paid less money even when they're employed in the same jobs. Female employment rate or women's education level are indicator of female poverty. The aim of this paper is to analyse female poverty in Turkey and selected OECD countries. This study obtained the female employment rate and women's education level data from the Economic Co-operation and Development database for the years between 2008-2019. Graphic by these data were analyzed comparative data analysis. In addition, specifically for the analysis of structure of women's employment in Turkey was to get data related to part-time employment, informal jobs and unpaid family workers from Turkish Statistical Institute. The results show that both women in labour market and women's education levels are extremely low level in Turkey compared to selected OECD countries. Part-time employment, informal jobs and unpaid family workers have place in women's employment. When women's employment increases it's expected to see that women poverty decreases. But women in Turkey mostly works in informal jobs or flexible working hours. This situation isn't enough effective enough to struggle fight female poverty and this resulted working women poverty. Firstly, policies should be developed to improve women will have increased participation in the qualified workforce and to length of stay in education by governments.

1 Giriş

1980’lerde hâkim hale gelen ve devleti ekonomik alandan uzaklaştırmayı amaçlayan neo-liberal yaklaşımla sosyal devlet anlayışı tasfiye edilmiştir. Devlet yapısındaki bu dönüşüm devletlerin gelirin yeniden dağıtım sürecindeki etkinliklerinin sınırlandırılması dolayısıyla yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin derinleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yaşamakta olan yoksulluk, az gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelerin de problemidir. Yoksulluğun çeşitli tanımlamaları yapılmakla birlikte bunlardan en çok kabul görenlerden ikisi Dünya Bankası’nın yapmış olduğu gelire dayalı yoksulluk tanımı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) yapmış olduğu insani yoksulluk tanımıdır.

Dünya üzerinde yaşanan yoksulluğun önemli bir kısmını kadın yoksulluğu oluşturmaktadır. Kadınların işgücü piyasasının dışında kalmaları yaşanan kadın yoksulluğunun önemli sebeplerindedir. İşgücü piyasasına katılan kadınlar ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği dolayısıyla ya erkeklere kıyasla eğitim haklarından görece yoksun olduklarından daha az nitelik gerektiren düşük statülü işlerde ve enformel işlerde istihdam edilmektedirler ya da erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen daha düşük ücretler kazanmaktadırlar. Kadın yoksulluğunun ölçülebileceği niceliksel veriler sınırlı olmakla birlikte, kadının istihdam piyasasındaki konumu, eğitim durumu gibi göstergeler kadın yoksulluğunun belirleyici unsurları olmaktadır (Buvinic, 1997).

Bu çalışmada Türkiye’de yaşanan kadın yoksulluğu kadınların istihdam sektöründeki yeri ve eğitim durumu üzerinden, diğer seçilmiş OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bunun için 2000-2019 yıllarını kapsayacak şekilde OECD veri tabanından elde edilen veriler karşılaştırılmalı veri analizi ile incelenmiştir. Bununla birlikte özellikle Türkiye’de kadın istihdamının yapısının incelenmesi amacıyla TÜİK’ten alınan verilerle yarı-zamanlı işçilik, aile içi ücretsiz işçilik ve kayıtdışı sektörlerde kadınların istihdam oranları incelenmiştir.

2 Literatür Taraması

Literatürde kadın yoksulluğu ve kadın emeğiyle ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar mevcuttur. Sakiko Fukuda-Parr 1999 yılında yayımlanan “What Does Feminization of Poverty Mean? It Isn’t Just Lack Of Income” isimli çalışmasında kadın ile erkek arasındaki cinsiyet farkının kadınların karar alma süreçlerinin dışına itilmesine, daha düşük gelir elde etmelerine neden olduğunu ifade etmiştir (Fukuda-Parr, 1999).

Marilyn Carr, Martha Alter Chen ve Jane Tate 2000 yılında yayımlanan “Globalization and Home-Based Workers” isimli çalışmalarında küreselleşme ile birlikte birçok kadının daha kötü çalışma koşulları altında ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda kaldığını belirtmişlerdir (Carr, vd, 2000).

Saniye Dedeoğlu’nun 2009 yılında Toplum ve Bilim Dergisinde yayınlanmış olan “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı” çalışması bunun bir örneğidir. Dedeoğlu çalışmasında, kadın emeğinin sadece formel işlerde ele alınmasının eksik kaldığını belirtmiştir. Özellikle

1970'li yılların ardından küresel endüstriyel üretim organizasyonlarında ve işgücü piyasalarında yaşanan değişim yeni bir işbölümünün doğmasına neden olmuştur. Yaşanan bu dönüşüm emeğin esnek kullanımını ve enformel işlerde de artışı beraberinde getirmiştir. Kadın emeği ise enformel işler tarafından talep edilen emeğin kaynağı olmuştur (Dedeoğlu, 2009).

2009 yılında Çalışma ve Toplum Dergisinde yayımlanan ‘‘Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek’’ adlı makalesinde Çağla Ünlütürk Ulutaş, kadın yoksulluğunun en önemli nedeni olarak kadınların üretim kaynaklarına ve gelire ulaşabilmesinde erkeklere göre dezavantajlı konumu olduğunu ifade etmiştir. Ulutaş’a göre kadın emeğinin değersiz kabul edilmesi, kadınların öncelikli vazifelerinin ev kadınlığı kabul edilmesi ve ikincil işlerde istihdam edilmeleri kadın yoksulluğunun önemli nedenlerindedir (Ulutaş, 2009).

Yine 2009 yılında konuyla ilgili bir diğer çalışma Mustafa Öztürk ve Başak Işıl Çetin tarafından yapılmıştır. Journal of Yasar University’de yayımlanan ‘‘Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar’’ isimli makalede dünya üzerinde enformel işlerde kadınların erkeklere kıyasla çok daha fazla istihdam edildiğini ve enformel işlerin kadın yoksulluğunun sürmesinde önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009).

Gülşen Gerşil 2015 yılında Yönetim ve Ekonomi Dergisinde yayımlanan ‘‘Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu’’ isimli çalışmada küreselleşme sürecinde yaşanan dönüşümün işsizlikle sonuçlandığını belirtmiştir. Özellikle eğitimsiz ya da sınırlı eğitim almış kadınlar enformel işlerde güvencesiz şekilde istihdam edildiklerinden ve erkeklere göre daha düşük ücretler aldıklarından yoksulluğu daha derinden yaşamaktadırlar (Gerşil, 2015).

2016 yılında Rüya Ataklı Yavuz tarafından yazılan ‘‘Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet’’ isimli makalede toplumdaki cinsiyete dayalı işbölümü nedeniyle kadınların üretim faaliyetlerinden dışlanmış olmaları ve hiçbir gelir elde etmedikleri ev-içi üretimden sorumlu tutulmaları nedeniyle çalışma hayatından uzak kaldıkları ifade edilmektedir (Ataklı Yavuz, 2016).

Elif Özlem Taşkın ve Umur Taşkın tarafından yazılan ve 2019 yılında Manas Sosyal Araştırmalar Dergisinde yayımlanan ‘‘İşgücü Piyasasında Enformel Kadın İşgücü: Ev Eksenli Çalışan Kadınlara Yönelik Bir Araştırma’’ isimli çalışmada da kadın emeğinin konumlandığı işlerin esnek ve enformel işler olduğu belirtilmiştir (Taşkın ve Taşkın, 2019). Enformel işler yoksul kadınların durumlarında herhangi bir iyileşmeye imkân vermeyerek kadın yoksulluğunu sürdürmektedir. Enformel ve kayıt dışı işler emek sömürsünün önemli bir nedenidir. Bu tür işlerde emek sahipleri çok düşük ücretlerde ve yoğun saatlerde çalıştıklarından kendilerine nitelik kazandırabilecek faaliyetlere zaman ayıramamaktadırlar.

Işıl F. O. Şahin 2020 yılında yayımlanan ‘‘Kadın Yoksulluğu: Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri’’ makalesinde cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinin yaşanan kadın yoksulluğunun temel nedenlerinden biri olduğunu bununla birlikte kadın ile erkek arasında eğitimde fırsat eşitsizliğinin, kriz dönemlerinde işten çıkarma eğilimlerinin daha çok kadın çalışanlara yönelmesinin nedenleri üzerinde durmuştur (O. Şahin, 2020).

3 Cinsiyete Dayalı Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk, dünya üzerinde yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de karşı karşıya kaldığı çok yönlü bir sorundur. Politika yapıcılar yoksulluk sorunu ile ekonomide yüksek büyüme hızları yakalayarak mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Yoksulluğun çeşitli kriterlere göre farklı tanımları yapılabilmektedir. Dünya Bankası (*World Bank*)’nın parasal gelir temelli yapmış olduğu yoksulluk tanımına göre günlük 1.90 ABD dolarının altında kazanç elde edenler yoksul olarak sınıflandırılmaktadır. Bu aynı zamanda mutlak yoksulluk sınırıdır. Buna göre 2015 yılı itibariyle dünya üzerindeki yoksul sayısı 736 milyon kişidir. Dünya Bankası’nın yaşanmakta olan bu yoksullukla mücadelesi özellikle 1990’lı yıllardan itibaren görünür hale gelmiştir. Banka, 1990 yılında yayımladığı Poverty (Yoksulluk) ve daha sonra 2000/2001 Attacking Poverty (Yoksulluğa Saldırı) raporlarında özellikle yoksulluk sorununa değinmiştir. Yoksulluk sorunu, Dünya Bankası tarafından 3. Dünya sorunu olarak görülmektedir (Coşkun ve Tireli, 2010) ve yaşanan yoksulluk az gelişmiş ülkelerin neo-liberal politikaları başarılı bir şekilde uygulayamamalarına dayandırılırken, mücadele amacıyla açıklanan stratejiler de yine neo-liberal politikalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Şenses, 2017).

Yapılan bir diğer yoksulluk tanımı ise Birleşmiş Millet Kalkınma Programı (UNDP)’na aittir. UNDP’nin 1997 yılında yayımlanmış olduğu İnsani Gelişme Raporu (*Human Development Report*)’nda yapılan insani yoksulluk tanımı, yoksulluğu maddi yoksunluğun ötesinde ele alarak insani yoksulluğun tanımını yapmıştır (UNDP, 1997). İnsani yoksulluk, eğitim düzeyi, beklenen yaşam düzeyi, sağlık ve sosyal imkânlarla erişim gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kavram, en temel insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel olanaklara da sahip olmanın gerekliliğini vurgulamıştır. İnsani yoksulluk, iş olanaklarından yoksunluk, eğitim imkânlarından yoksunluk, yetersiz beslenme, anne ve çocuk sağlığının yetersizliği, gelecekte korkma, önlenemez hastalıklara yakalanma, yaşam süresinin kısalığı, özgürlüğün yetersizliği, sağlıklı içme suyuna ulaşamamak, güçsüzlük gibi temel insani yeteneklerden yoksun olma durumu olarak ifade edilmektedir. UNDP tarafından yoksulluk belirtileri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler için hazırlanan yoksulluk endeksi HPI-1 endeksidir. Endekste gelişmekte olan ülkeler için doğumda yaşam beklentisi 40 yaş, eğitime ilişkin gösterge yetişkin okuma-yazma bilmeme oranı, yaşam standardı olarak ise güvenilir su kullanamayan nüfus ve beş yaşın altında kötü beslenen çocuk oranlarına bakılmaktadır. Gelişmiş ülkeler için

hazırlanan HPI-2 endeksinde ise doğumda yaşam beklentisi 60 yaş, eğitime ilişkin gösterge fonksiyonel okuryazarlık becerisi olmayan yetişkinler, yaşam standardı olarak yoksulluk düzeyinin altında yaşayan nüfus ve sosyal dışlanma için ise uzun dönem işsizlik oranları dikkate alınmaktadır (UNDP, 2001).

Yoksulluk yalnızca maddi gelir yoksunluğuna indirgenemeyecek kadar çok yönlü ve az sayıda ülkenin başa çıkabildiği bir sorundur. Yoksulluk Amartya Sen tarafından da gelir yetersizliğinin ötesinde kapasite-yapabilme yetersizliği olarak tanımlanmıştır (TEPAV, 2009). Dünya üzerinde gerçekleşen ekonomik büyümenin getirdiği zenginlik ülkeler arasında eşit şekilde paylaşılmamaya devam ettiği sürece de yoksulluk dünya üzerinde önemli bir sorun olmaya devam edecektir (World Bank, 2018).

Yaşanan bu önemli sorunun en çok etkilediği ve mağdur ettiği gruplardan bir tanesi kadınlardır (Gerşil, 2015). Dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle erkeklerden daha dezavantajlı konumda olan kadınların yaşamakta olduğu yoksulluk kimlik kazanarak "kadın yoksulluğu" şeklinde ifade edilmektedir. İlk kez 1978 yılında Diane Pearce tarafından, Amerika'daki kadınların toplam yoksulluğun 2/3'ünü oluşturması üzerine kullanılan "yoksulluğun kadınlığı" kavramı derinleşen kadın yoksulluğuna dikkat çekmektedir. Kadın yoksulluğunun uluslararası alanda görünürlüğünün artması ise ilk kez 1995'te 4. Dünya Kadın Konferansı (*Fourth World Conference on Women*) Eylem Planında gerçekleşmiştir (United Nations, 1996).

Kadın yoksulluğu yalnızca ekonomik sebeplerle sınırlandırılmayacak bir sorundur. Cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil normlar dolayısıyla kadın emeği ücretli işlerden ziyade ev içi üretimde kullanılmaktadır. Ücretli işlerde istihdam edilen emek ise yine cinsiyet rolleri temelinde konumlandırılmaktadır. Kadınlar yoksulluğu farklı şekillerde, farklı alanlarda yaşamaktadırlar ve erkeklerle aralarındaki eşitsizlikler dolayısıyla yaşanan yoksulluk deneyimi de farklı olmaktadır (Bradshaw ve Linneker (2003). Eğitimden ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, politikadaki temsiliyetlerinin sınırlı olması, karar alma süreçlerine katılımlarının sınırlı olması kadınların yaşamakta olduğu yoksulluğun çeşitli boyutlarıdır.

Yoksulluk toplumda kadınlar ve erkekler tarafından farklı şekilde deneyimlenmektedir. Ekonomik kaynaklara ulaşımın güç olması, işgücü piyasasındaki eşitsizlikler, eğitim imkânlarından sınırlı şekilde yararlanılması, kamusal alandaki dezavantajlı konumları kadın yoksulluğunun başlıca sebeplerindedir. Buvinic kadın yoksulluğunun iki belirleyici özelliği olduğunu ifade etmektedir. Bunlar kadınların eğitim imkânlarına erişebilirliği ve işgücü piyasasındaki konumlarıdır (Buvinic, 1997). Buna göre kadınların eğitim düzeyleri ve istihdam düzeyleri arttıkça yoksulluklarının azalması beklenmektedir. Bunun nedeni kadınların ev içi emeği ücrete tabi olmadığından, gerçekleştirmiş oldukları iktisadi faaliyetlerin gelir getirici özelliği bulunmamaktadır. Bu nedenle kadın emeğinin ücretli işlerde istihdam edilmesiyle yoksullukları azalması beklenmektedir. Ancak kadınların daha çok kayıt dışı ve enformel işlerde istihdam edilmesi dolayısıyla işgücüne katılımın yoksulluğu azaltıcı etkisi sınırlı olmaktadır.

Kadın istihdam oranları artmakla birlikte erkek istihdam oranları ile kıyaslandığında hala düşük kalmaktadır. OECD verileri ile Türkiye'de cinsiyete dayalı istihdam oranı verileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
İzlanda-K	79.58	76.55	76.20	76.63	77.88	78.95	80.53	82.30	83.58	83.47	82.50	81.88
İzlanda-E	87.3	80.0	80.1	80.3	81.5	83.2	85.3	87.1	89.4	88.6	87.5	86.2
Norveç-K	75.38	74.40	73.25	73.38	73.75	73.47	73.35	72.95	72.83	72.40	72.65	73.08
Norveç-E	80.5	78.3	77.3	77.1	77.7	77.3	77.0	76.5	75.7	75.6	76.9	77.4
Yunanistan-K	48.58	48.90	48.02	44.98	41.73	39.90	41.10	42.48	43.33	44.42	45.30	47.27
Yunanistan-E	74.4	73.0	70.3	65.3	60.1	57.9	58.0	59.3	61.0	62.7	64.8	65.9
G. Afrika-K	38.43	37.28	35.27	35.61	35.95	36.94	36.88	37.66	37.02	37.71	37.62	37.01
G. Afrika-E	53.8	50.8	48.7	48.5	48.7	48.7	48.9	49.9	49.2	49.1	49.0	48.0
Türkiye-K	23.50	24.23	26.18	27.82	28.73	29.65	29.50	30.45	31.15	32.17	32.92	32.20
Türkiye-E	66.5	64.5	66.7	69.2	69.2	69.5	69.5	69.8	70.0	70.7	70.9	68.3
AB-K	57.77	57.33	57.27	57.55	57.65	57.73	58.48	59.25	60.27	61.33	62.27	63.05
AB-E	72.0	70.0	69.5	69.3	68.9	68.5	69.1	69.9	70.9	72.1	73.0	73.7
OECD-K	57.07	56.38	56.32	56.62	56.96	57.33	57.84	58.47	59.20	59.95	60.69	61.36
OECD-E	75.4	73.0	72.7	73.1	73.3	73.3	73.8	74.4	74.9	75.6	76.2	76.3

Tablo 1. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın İstihdam Oranı **Kaynak:** Organization for Economic Co-Operation and Development, OECD.

OECD veri tabanından ulaşılan kadın ve erkek istihdam oranı verileri incelendiğinde Türkiye'nin 37 OECD ülkesi arasında %32.2 ile en düşük kadın istihdam oranına sahip olduğu görülmektedir. OECD ülkeleri arasında en yüksek kadın istihdam oranına sahip ülke olan İzlanda'da bu oran %81.88 iken, OECD ortalaması %61.36'dır. Türkiye'de kadın istihdam oranı düşük olmakla birlikte, erkek istihdam oranı %68.3'tür ve kadın-erkek istihdam oranı arasındaki makas da oldukça açıktır. Bununla birlikte kadın istihdam oranı Türkiye'den daha yüksek olan Güney Afrika'ya bakıldığında, kadınların istihdam içindeki payı %37.01 iken erkeklerin payı %48'dir.

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
İzlanda-K	30.97	31.02	30.84	28.72	27.46	27.65	29.06	28.77	30.02	26.98	26.85	27.25
İzlanda-E	43.46	42.87	45.20	45.25	43.98	44.42	43.24	42.86	44.84	42.14	40.93	39.27
Norveç-K	40.70	39.36	38.85	39.60	38.78	37.83	36.42	35.51	34.93	34.96	34.96	33.77
Norveç-E	48.60	48.53	47.67	47.93	47.98	47.22	43.78	43.62	43.31	42.39	42.66	42.80
Yunanistan-K	39.72	39.71	39.98	40.31	40.68	41.16	41.25	41.91	41.31	41.18	41.19	41.85
Yunanistan-E	35.79	35.94	35.97	36.53	37.41	38.35	39.05	40.40	41.53	42.20	42.08	42.29
G. Afrika-K	56.48	58.67	59.29	60.47	61.89	62.96	64.39	63.80	64.76	66.04	67.30	
G. Afrika-E	56.91	58.93	60.19	60.94	62.56	62.92	64.32	63.68	64.61	65.61	66.64	
Türkiye-K	15.2	15.2	14.9	15.1	15.4	15.9	15.9	15.9	16.1	16.3	16.5	17.0
Türkiye-E	20.9	21.0	20.8	20.8	21.3	21.6	21.6	21.6	21.8	21.9	22.2	22.3
OECD-K	42.07	41.77	41.79	41.47	41.19	41.10	40.15	39.68	39.62	39.25	38.81	38.30
OECD-E	46.23	46.16	46.31	46.02	46.12	46.07	44.90	44.82	45.03	44.37	44.21	43.76

Tablo 1. Kadın ve Erkek Önlisans Eğitim Oranı *Kaynak: Organization for Economic Co-Operation and Development.*

Kadın yoksulluğunu ölçmenin bir diğer yolu olan eğitim oranına bakıldığında da Türkiye'nin yine en düşük eğitim oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Kadınların önlisans eğitim oranı %17, erkeklerde %22.3 iken, bu oran Güney Afrika'da kadınlarda %67.3, erkeklerde %66.4'tür. Kadınların daha çok enformel sektörlerde istihdam edilmelerinin önemli nedenlerinden biri eğitim olanaklarından yoksunluktur. Kadınların eğitim imkanlarından yeterince yararlanamamaları onları formel sektörlerde çalışmalarını sağlayacak nitelikten yoksun bırakmakta ve yoksulluk ile mücadelede etkisiz kalmaktadır.

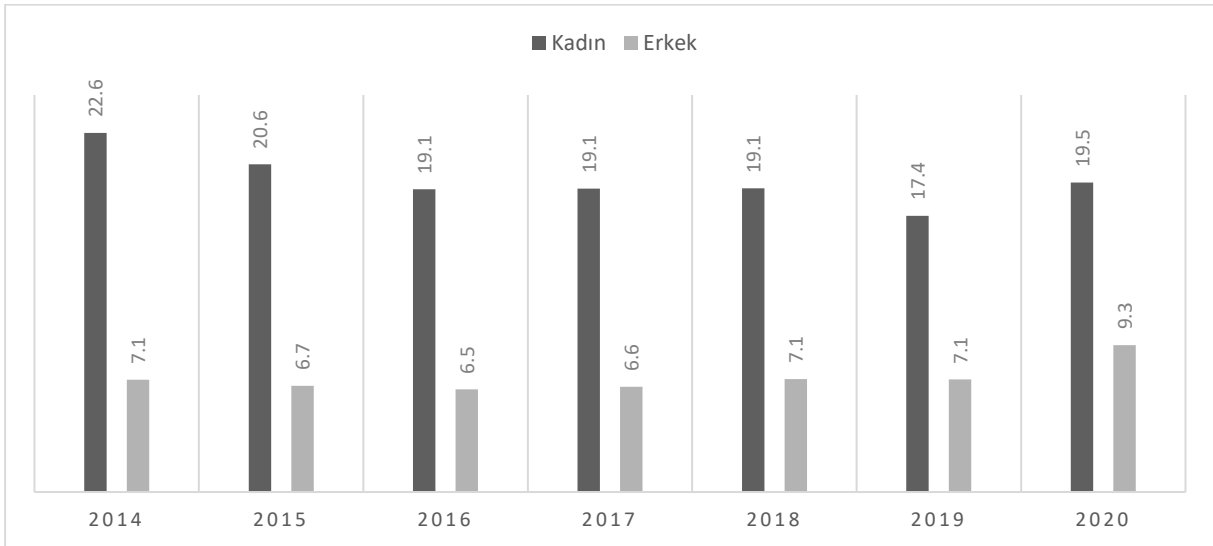
4 Türkiye'deki İşgücü Piyasasında Kadın Emeginin Konumu

1970'lerde yaşanan krizlerin ardından hâkim hale gelen neo-liberal politikalarla ekonomik, sosyal, kamusal birçok alanda yaşanan değişikliklerin beraberinde işgücü piyasasında da değişiklikler meydana gelmiştir. 1980 sonrası dönemde artan küreselleşme ile birlikte uluslararası ticarete de serbestleşme yaşanmıştır. Yaşanmakta olan bu serbestleşme küresel rekabeti de beraberinde getirmiştir. Artan rekabet dolayısıyla firmalar piyasada tutunabilmek için maliyet avantajı elde etmek amacıyla ücretin düşük olduğu ülkelere faaliyetlerini taşımışlardır. Teknolojik alanda yaşanan yenilikler sayesinde üretim sürecinin parçalanabilir hale gelmesi, sermayenin hareket alanını daha da genişletmiştir. Böylece sermayenin emeğin bol ve ucuz olduğu ülkelere doğru kayması kolaylaşmıştır. Sermayenin hareket alanının bu şekilde genişlemesi yerli emek için bir tehdit oluşturmaktadır. İşçiler, pazarlık gücü yüksek olan işverenlerin ödeyecekleri düşük ücretlere ve kötü çalışma koşullarına razı gelmezlerse sermaye daha fakir ülkelerde bu ücret düzeyinde çalışabilecek emeği oldukça kolay şekilde bulabilecektir. Bununla birlikte yaşanmakta olan teknolojik ilerleme sayesinde emeğin nitelikli ve niteliksiz olarak ayrımı da mümkün olmuştur (Erdinç, 1999).

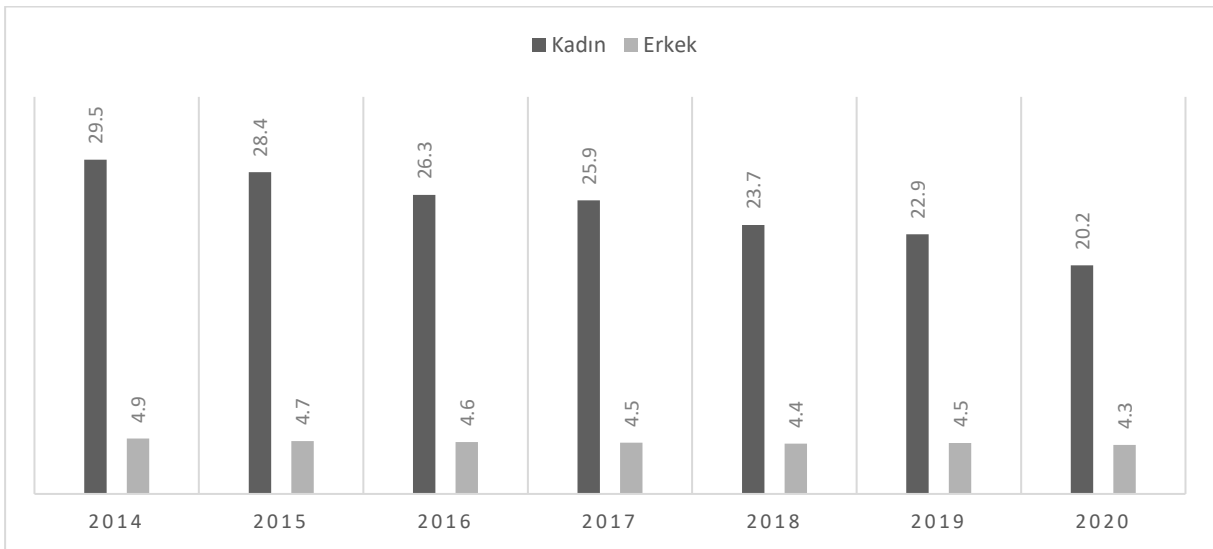
Aynı zamanda artan rekabet dolayısıyla işgücü yeniden yapılandırılarak, esnek istihdam biçimleri hâkim hale getirilmiştir (Görmüş, 2009). Küreselleşmenin işgücü piyasasındaki en önemli yansımalarından biri esneklik bağlamındaki dönüşümdür. Esnek istihdam biçimleri, sermaye sahibine işyerinde gerektiği kadar ve gerektiği sürece emek istihdam edebilme hakkı vermektedir. Bu durumda işletme sahibi üretim süreci boyunca gereken emeği istihdam edebilecek, üretim süreci sona erdiğinde ise herhangi bir kurala bağlı kalmadan istihdamı sonlandırabilecektir. İşveren açısından maliyet düşürücü olan bu durum, emek sahibi açısından güvencesizlik yaratmaktadır. Esnek istihdamın yaygınlaşması ile birlikte sürekli istihdamın yerini kısmi zamanlı çalışma biçimleri almaktadır (Parlak ve Özdemir, 2011) ve düşürülen emek maliyetleri dolayısıyla sermayenin kar oranlarında artış sağlanmaktadır (Aydoğan, 2011).

Yaşanan küreselleşme ile birlikte küresel rekabet ortamında varlığını sürdürebilmesi için maliyet avantajı elde etmesi gereken firmalar bu maliyet avantajını düşük ücretli kadın emeğini işgücüne dâhil ederek gerçekleştirmiştir. Esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması ile birlikte emeğin örgütlenmesi de zayıflamış, bu ise düşük ücret politikalarının daha kolay yürütülmesini sağlamıştır (Uyanık, 2008). Küreselleşme sürecinde yaşanan düşük ücretler, enformel işlerde meydana gelen artış, emeğin örgütlenmesinin zayıflaması gibi faktörler çalışan yoksulların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gündoğan, 2007).

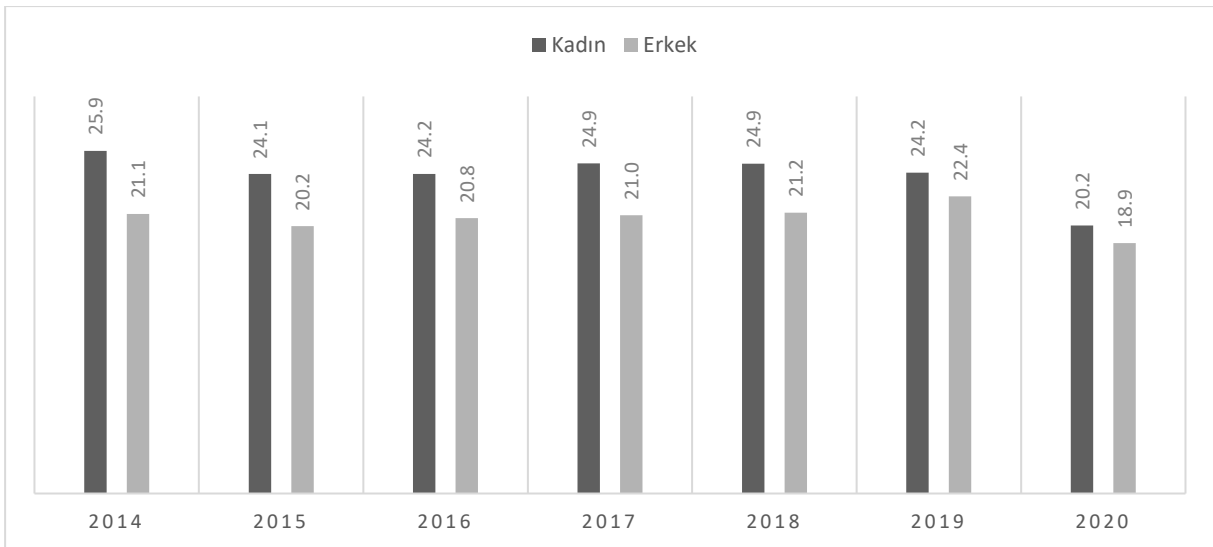
Özellikle neo-liberal küreselleşme sürecinde hareket alanı genişleyen sermayenin ihtiyacı olan esnek işgücü kadın emeği tarafından karşılanmaktadır. İşgücü piyasasında da süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle kadın emeği daha çok düşük ücretli, düşük nitelik gerektiren, kayıt dışı enformel işlerde, ikincil işgücü olarak istihdam edilmektedir (Gökbayrak, 2011). Gelir getirici etkisi düşük de olsa kadınları enformel işlerde çalışmak zorunda bırakan en önemli neden yaşamak için gereken gelirden yoksun olmalarıdır. Ucuz kadın emeği erkek emeğine ikame olarak kabul edildiği için kadınların işgücü piyasasına katılımları artmaktadır. Ancak bununla birlikte kadınlar istihdam sürecinde geçici, yarı zamanlı, sözleşmesiz, koşulları kötü işlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar.

Şekil 1. Cinsiyete Göre Yarı-Zamanlı İstihdam Oranı **Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK

Şekil 2. Cinsiyete Göre Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalışanların İstihdam Oranı **Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK

Şekil 3. Cinsiyete Göre Tarım Dışı Sektörde İstihdam Oranı **Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK

TÜİK veri tabanından elde edilen veriler incelendiğinde yarı-zamanlı işçiliğin kadın istihdamında daha yaygın olduğu görülmektedir. 2020 yılı itibariyle yarı zamanlı istihdam oranı kadınlarda %19,5 iken erkeklerde %9,3'tür.

Ücretsiz aile işçiliğinde de kadın emeğinin payı azalmakla birlikte hala erkeklerle kıyaslandığında çok yüksek oranda kalmaktadır. 2020 yılı itibariyle ücretsiz aile işçiliğinde kadın istihdam oranı olarak %20,2 iken erkek istihdam oranı %4,3'tür.

Kadınların işgücü piyasasındaki olumsuz konumlanması kayıt dışı işlerde de kendini göstermektedir. Kayıt dışı işlerde istihdam edilen emek sahipleri çoğunlukla kadınlardır. TÜİK verilerine göre 2020 yılında tarım dışı sektörlerde istihdam edilen kayıt dışı kadın istihdam oranı %20,2, erkeklerde ise %18,9'dur. Tarım sektöründe kayıt dışı istihdam oranlarına bakıldığında ise kadınların kayıt dışılığı %94,3'lere ulaşmaktadır. Kadınların bu şekilde kayıt dışı işlerde istihdam edilmesi güvencesizliği ve kötü çalışma koşullarını da beraberinde getirerek yoksulluk ile mücadelede etkisiz kalmaktadır.

5 Sonuç

Yoksulluk küresel ekonominin çözülmeyi bekleyen en önemli sorunlarından biridir. Dünyada, küresel ölçekte üretim artsa da elde edilen kazanç adil şekilde dağıtılmadığı, bir bölüşüm sorunu olduğu için, yoksulluğun azaltılması konusunda hükümetlerin üretimi arttırmaktan daha fazlasını yapmaları gerekmektedir. Yaşamakta olan yoksulluk çok çeşitli şekillerde en çok kadınları etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında en büyük sorumluluğu evdeki bakım, temizlik ve yemek işlerini yürütmek olarak görülen kadın emeği işgücü piyasasından uzakta konumlanmıştır. Ancak bu durum 1980'li yıllardan itibaren yaşanan neo-liberal küreselleşme süreci ile birlikte aşınmaya başlamıştır. Özellikle de sermayenin kadın emeğini ucuz ve kontrol edilebilir bir emek biçimi olarak görmesi, enformel işlerde istihdamını kolaylaştırdığı için kadının işgücüne katılım oranı artmaya başlamıştır. Uygulanan neo-liberal politikalar doğrultusunda istihdam biçimlerinin esnekleşmesi de kadınların işgücüne katılımını arttırmıştır. Kadınların bu şekilde gelir getirici işlerde çalışmasıyla erkeklerle bağımlılıklarının azalması ve yaşanan yoksulluğun ortadan kalkması beklenmektedir. Ancak kadınlar işgücü piyasasında nitelsiz emek olarak konumlandırıldıkları için erkeklerin kazandığından çok daha düşük ücretlerle, daha fazla saat ve daha kötü çalışma koşullarında çalışmaktadırlar. Kadınların bu şekilde hem işgücü piyasasında istihdam edilip hem de aldıkları düşük ücretler nedeniyle yoksulluklarının azalması çalışan kadın yoksulluğunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Güvencesiz, esnek ve enformel işlerde çalışan kadınlar yoksullukla başa çıkabilecekleri geliri kazanmaktan uzaktırlar. Bu bağlamda kadın yoksulluğu ile mücadele etmek için çözüm yalnızca istihdamın artırılmasıyla sağlanamamaktadır. Bununla birlikte kadınların erkeklerle aynı ücretleri aldıkları, formel ve güvenceli işlerde, istihdam edilmeleri gerekmektedir. Yoksulluk ile eğitim imkânlarından yoksunluk arasındaki ilişki sürekli olarak birbirini beslemektedir. Yeterli eğitimi alamadığı, kendini geliştiremediği ve vasıflı işgücü sayılmadığı için yoksul olan kadınlar, yine bu yoksullukla mücadele edebilmek için güvencesiz, uzun çalışma saatleri olan düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Aynı zamanda çalışma koşullarının kötülüğü onlara kendilerini geliştirmek için gerekli olanı zamanı da veremediğinden kadınlar nitelsiz emek olarak istihdam edilmeye devam etmektedir. Bu nedenle hükümetler tarafından öncelikle kadınların eğitim seviyelerinin artırılmasına yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bununla birlikte kadın istihdamının enformel sektörlerden formel sektörlere kaydırılması yönünde politikalar geliştirilmelidir. Bu politikalar bir yandan işgücü piyasasında kadın ile erkek arasında fırsat eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olurken diğer yandan kadınların istihdam koşullarının iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aşkın ve Aşkın, 2019. "İşgücü Piyasasında Enformel Kadın İşgücü: Ev Eksenli Çalışan Kadınlara Yönelik Bir Araştırma", *Manas Journal of Social Studies*, **8 (1/2)**, s. 1003-1027
- Ataklı, 2016. "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet", *Journal of Economic Life*, **3(3)**, s. 77-100
- Aydoğanoglu, 2011. **Emek Sürecinin Dönüşüm**. Kültür Sanat-Sen Yayınları, Ankara.
- Bradshaw ve Linneker, 2003. **Challenging Women's Poverty**. The Catholic Institute for International Relations. London
- Buvinic, 1997. "Women in Poverty: A New Global Underclass" *Foreign Policy*, **108**, p. 38-53
- Carr, vd, 2000. "Globalization and Home-Based Workers", *Feminist Economics* **6(3)**, p. 123-142
- Coşkun ve Tireli, 2010. "Dünya Bankası ve UNDP'nin Küreselleşme-Yoksulluk İlişisine Yönelik Yaklaşımları", *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, **1(1)**, s. 41-55
- Dedeoğlu, 2009. "Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı", *Çalışma ve Toplum*, **2 (21)**, s. 41-54
- Erdinç, 1999. "Küreselleşmenin İstihdama Etkisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **3**, s.110-120

- Gerşil, 2015. ‘Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu’, *Yönetim ve Ekonomi*, **22(1)**, s. 159-181
- Gökbayrak, 2011. ‘İşgücü Piyasaları ve Sosyal Güvenlikte Dönüşüm Ekseninde Kadınların Emeklilik Güvencesi’, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, **2(29)**, s. 165-190
- Görmüş, 2009. ‘Küreselleşme Sürecinde Başlıca İşgücü Piyasası Reformları’, *Kamu-İş*, **10(3)**, s. 177-200
- Gündoğan, 2007. **Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar**. Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir
- Fukuda-Parr, 1999. ‘What Does Feminization of Poverty Mean? It Isn’t Just Lack Of Income’, *Feminist Economics*, **5(2)**, p. 99-103
- Organization for Economic Co-Operation and Development, OECD. <https://data.oecd.org/>
- O. Şahin, 2020. ‘Kadın Yoksulluğu: “Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri”’, *Social Sciences Research Journal*, **9 (1)**, s. 35-47.
- Öztürk ve Çetin, 2009. ‘Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar’, *Journal of Yasar University*, **3(11)**, s. 2661-2698
- Parlak ve Özdemir, 2011. ‘Esneklik Kavramı ve Emek Piyasalarında Esneklik’, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, **60(1)**, s. 1-60
- Şenses, 2017. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), 2009. ‘Kadın Yoksulluğu’, *Tepav Değerlendirme Notu*
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2021. Nüfus ve Demografi İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>
- Ulutaş, 2009. ‘Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek’, *Çalışma ve Toplum*, **2(21)**, s. 25-40
- United Nations, 1996. ‘Report of the Fourth World Conference on Women’
- United Nations Development Programme (UNDP), 1997. **Human Development Report 1997**. Oxford University Press, New York
- United Nations Development Programme (UNDP), 2001. **Human Development 2001**. Oxford University Press, New York
- Uyanık, 2008. ‘Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları’, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **10(2)**, s. 209-224
- World Bank, 2018. **Poverty and Shared Prosperity 2018**.